МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЛУЧАК-ФОКШЕЙ АННА-МАРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 316.77 : 1(043.5)

ДИСКУРСИВНА ПРАГМАТИКА СОЦМЕРЕЖЕВОЇ КОМУНІКАЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Спеціальність 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Львів – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Львівського національного університету імені Івана Франка.

Науковий керівник: кандидат філософських наук, доцент
Рижак Людмила Віталіївна,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
декан філософського факультету.

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, доцент
Шевчук Дмитро Михайлович,
Національний університет "Острозька академія",
декан гуманітарного факультету;

кандидат філософських наук, доцент
Будз Володимир Павлович,
ДВНЗ "Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника",
доцент кафедри філософії та соціології та
релігієзнавства.

Захист відбудеться 20 червня 2018 р. об 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.02 у Львівському національному університеті імені Івана Франка в аудиторії 301 за адресою: 79000, м. Львів, вул. Університетська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. М. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий 20 червня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат філософських наук, доцент О. І. Ліщинська-Милян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми та стан її наукової розробки. Розбудова демократії та утвердження громадянського суспільства є необхідною умовою інтеграції України в Європейську спільноту. Здобувши незалежність, Україна прагне відновити соціальний капітал, який було втрачено після розвалу Радянського Союзу, на засадах європейських цінностей: свободи, рівності та гідності людини. Підтвердженням тому є три революції: На граніті, Помаранчева та Гідності. Вони засвідчили, що український народ перестав бути лише пасивним електоратом, а вимагає реальної соціальної справедливості. Утвердження гідності людини – наратив, створений у віртуальних соціальних мережах, об’єднав небайдужих людей, які розуміють необхідність згоди та колективних дій задля демократизації та гуманізації суспільного поступу.

Актуальність дослідження має також глобальний вимір. Стабільність світу вимагає всезагального порозуміння, відкритості та колективних дій. Критичне обговорення проблем планетарного масштабу стало можливим саме завдяки виникненню та глибокому проникненню в життєсвіт людини соціально-комунікативних мереж, які створили можливість системи раціонально впорядкованого дискурсу. Мережева структура сучасного суспільства була помічена ще іспанським соціологом М. Кастельсом, який зауважував, що мережева логіка як логіка нової соціальної структури істотно впливає на суспільні рухи, державу та інші суб'єкти соціальної взаємодії. Новітні інформаційні технології можуть стати механізмом формування критично налаштованих спільнот, здатних до порозуміння і колективних дій. Соціальні мережі (Facebook, Twitter тощо) є органічними інструментами боротьби за демократію, позаяк мобілізують своїх користувачів довкола тези “зроби-це-сам”. Водночас, вони слугують подоланню таких ментальних перешкод: умисне зневажання Іншого, свідома відмова розуміти та визнавати людину іншого типу.

Невпинна трансформація соціокультурної реальності вимагає переосмислення сучасної комунікативної ситуації і формування відповідних стратегій, тактик управління та методології аналізу комунікативних процесів, які б допомогли суспільству сприймати і продукувати нові дискурси, а також аналізувати їхні впливи на розбудову громадянського суспільства. Проникнення комунікації в усі сфери життєдіяльності суспільства, виникнення і розвиток якісно нового типу інтерсуб’єктивних структур вимагають глибокого переосмислення комунікативної природи соціальної реальності, що актуалізує проблему дослідження комунікативного дискурсу соціальних мереж у сучасній соціальній філософії.

Проблема дослідження ролі і місця соціальних мереж в комунікативному просторі сучасного суспільства також обумовлена тим, що мережі перетворилися на своєрідний глобальний координаційний центр соціальних зв’язків, адже вони матеріалізують та вербалізують процеси формування соціальнозначущого дискурсу в інформаційних системах, а також здатні впливати на реальність соціуму, продукуючи нові наративи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота "Дискурсивна прагматика соцмережевої комунікації інформаційного суспільства" виконана у рамках наукової програми кафедри філософії Львівського національного університету імені Івана Франка "Еволюція філософських парадигм мислення у контексті глобальних викликів" № 0112U003260.

Мета дослідження – дослідити засади та прагматику соцмережевого дискурсу як чинника творення соціального капіталу інформаційного суспільства та як засобу утвердження демократичних цінностей.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

– проаналізувати зміну парадигм в аналізі феномену комунікації в антропосоціальному вимірі у філософській думці XX–XXI століть;

– розглянути теорію сфери відкритості як методологічну передумову здійснення соціально значущої соцмережевої комунікації;

– проаналізувати можливість переосмислення моделі деліберативної демократії в контексті моральної та політичної кризи інтерсуб'єктивності в Європі та Україні;

– обґрунтувати формування соціального капіталу як передумову становлення громадянського суспільства;

– здійснити дискурсивно-прагматичне осмислення соціально-комунікативних Інтернет-мереж як середовища інтерсуб'єктивного залучення Іншого та джерела соціального капіталу;

– розкрити роль соцмережевої комунікації у трансформації класичної моделі демократії в деліберативну.

Об'єкт дослідження – соціально-комунікативні Інтернет-мережі як чинник творення соціального капіталу та функціонування громадянського суспільства. ***Предмет дослідження*** – засади формування соціального капіталу в умовах віртуальної інтерсуб'єктивної взаємодії на засадах універсальної дискурсивної етики.

Методологічну основу дослідження становлять філософські концепції комунікації К. Ясперса та М. Бубера, теорія комунікативної дії та залучення Іншого Ю. Габермаса, дискурсивна етика К.-О. Апеля, науковий доробок українських дослідників у ділянці комунікативної філософії та дискурсивної етики: А. Єрмоленка, В. Купліна, Ф. Бацевича, Л. Ситниченко, М. Бойченка; сучасної соціальної філософії Д. Шевчука, В. Будза, Л. Рижак, А. Карася тощо.

Під час аналізу феномену соцмережевої комунікації було використано наступні методи: проблемно-хронологічний (аналіз еволюції теорій філософії комунікації у працях філософів XX–XXI століть); аналітичний (поділ концепцій комунікації на парадигми саморозуміння, взаєморозуміння та дискурсивно-наративних практик); порівняльний (визначення основних концептів теорії сфери відкритості Ю. Габермаса у її порівнянні з критикою сучасників); структурний і функціональний (дослідження структури соціального капіталу, синергії її взаємодії з технологією соціальної мережі Facebook, а також визначення основних аспектів функціонування, які сприятимуть формуванню сфери відкритості та дискурсу

цінностей). Основою наукової розвідки стали традиційні для гуманітарного знання підходи: герменевтичний, систематичний, аксіологічний та персоналістичний. У даній роботі було дотримано загальних принципів наукового дослідження: об'єктивність, реалізм, послідовність та логічність, застосовано ряд загальних та спеціальних методів – аналіз, синтез, дедукція та індукція.

Наукова новизна одержаних результатів. Дослідження ставить на меті з'ясувати методологічну основу дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації – нової галузі філософського дослідження, та розробити методологію аналізу суб'єктивного чинника в інтерсуб'єктивній взаємодії особистостей у віртуальному просторі соціальної мережі. Для практичної реалізації такого філософського аналізу потрібно інтерпретувати буття актора в мережі як практичне втілення ідеї відкритості дискурсу, яка формує соціальний капітал на основі взаємної довіри через комунікацію.

Наукову новизну дослідження можна конкретизувати у наступних теоретичних положеннях:

Вперше:

– подано концептуальне бачення у соціально-філософському знанні України нового напрямку дослідження – дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації інформаційного суспільства;

– сформовано методологічну основу дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації;

– систематизовано філософію комунікації на основі трьох парадигм її розвитку: саморозуміння, дискурсивних практик та взаєморозуміння, де парадигма дискурсивних практик застосовується для інтерпретації дискурсів Інтернет-комунікації, а парадигма взаєморозуміння є основною для досягнення консенсусу;

– проінтерпретовано буття актора у віртуальній соціальній мережі через формування легенди користувача та власного дискурсу, а також долучення через комунікативну дію до мікро- та макронаративів;

– доведено, що теорія сфери відкритості Ю. Габермаса може практично застосовуватися для аналізу соціальнозначущого соцмережевого дискурсу завдяки дуалістичності її вимірів: просторовому та аксіологічно-комунікативному;

– розглянуто структуру соціальної мережі Facebook як основу для накопичення соціального капіталу та засобу поширення наративів громадянського суспільства в Україні;

– вперше введено в науковий обіг низку джерел, присвячених дослідженню сфери відкритості та соціальних мереж, які раніше не використовувалися в українському науковому дискурсі;

Отримали подальший розвиток:

– теза про те, що деліберативна демократія, ідея якої зародилася в руслі парадигми взаєморозуміння, є актуальною теорією бачення розвитку інформаційного суспільства на засадах спільних вартостей, реалізованих в дискурсі;

– теорія використання поняття соціальний капітал для аналізу взаємозв'язків користувачів у соціально-комунікативних Інтернет-мережах;

Уточнено:

– бачення Ю. Габермасом теорії сфери відкритості не тільки як єдиного простору комунікативної дії, але як і множини дискурсів, зорієнтованих на консенсус;

– критичні судження стосовно монополізації сфери відкритості та її раціоналізації, а також визначено її функції у демократичній спільноті, можливість застосування до соцмережевої комунікації через дискурсивну прагматику.

Практичне значення роботи полягає у реконструкції зміни парадигм комунікативної філософії, застосуванні засад дискурсивної етики до комунікативної практики в новому середовищі – соціальній мережі Facebook. Вона може стати чинником творення соціального капіталу, позаяк її структура є однозначно сприятливою для сильних зв'язків. Facebook є простором виявлення ресурсу кожного з суспільства, що робить інтерсуб'єктивну взаємодію відкритою до визнання Іншого та входженням із ним в єдиний дискурс. Раціональне обґрунтування такої взаємодії відкриває чимало інших перспективних спрямувань даного дослідження, які матимуть прикладний характер. Їхня реалізація потребує теоретичної легітимації нових норм поведінки в інформаційному суспільстві. Дане дослідження може бути використане дослідниками соцмережевої комунікації з різних галузей, а також викладачами курсів, присвячених вивченню сучасної соціальної філософії, Інтернет-медіа, демократичних процесів та багатьох інших питань. Фундаментальні засади дисертаційного дослідження, які пов'язані з етикою соцмережевої комунікації, було використано для формування єдиної Facebook-стратегії для управлінь Львівської міської ради та комунальних підприємств міста Львова.

Особистий внесок здобувача. Дане дисертаційне дослідження є завершеною науковою працею і виконане автором самостійно. Наукові результати, висновки та рекомендації, які винесено на захист, одержані автором самостійно й опубліковані у фахових наукових виданнях. Більшість публікацій на тему дисертації – одноосібні.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи апробовано у формі доповідей на III Міжнародній конференції молодих науковців "Світоглядно-ціннісні виміри гуманітарного знання та освіти" (Чернівці, 28-29 жовтня 2010); Міжнародній науковій конференції "Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми" (Чернівці, 7-8 жовтня 2011); Міжнародній конференції студентів, аспірантів та молодих учених (Київ, 18-22 жовтня 2013); Міжнародній науковій конференції "Проблеми культурної ідентичності в контексті соціокультурного різноманіття" (Острог, 4-5 квітня 2014); щорічних звітно-наукових конференціях Львівського національного університету імені Івана Франка (2015–2016); III Всеукраїнській науковій конференції "Філософія як культурна політика сучасності" (Острог, 25 жовтня 2015); Міжнародній науковій конференції "Гуманітарно-наукове знання: дисциплінарні матриці" (Чернівці, 9-10 жовтня 2015); VIII Міжнародній науковій конференції "Проблеми культурної ідентичності в ситуації сучасного діалогу культур" (Острог, 24-25 квітня 2015); II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю "Філософсько-психологічні аспекти духовності:

довіра як основа змін в економіці та суспільстві” (Львів, 19 лютого 2016); Міжнародній науковій конференції “Дні науки філософського факультету – 2016” (Київ, 20-21 квітня 2016).

Публікації. За матеріалами дисертації опубліковано 4 статті у наукових фахових виданнях України та 2 статті – в іноземних виданнях. Надруковано 9 тез доповідей.

Структура та обсяг дисертації. Мета та завдання дослідження зумовили структуру дисертаційної роботи, яка містить вступ, три розділи: перший має три підрозділи, другий та третій мають чотири підрозділи кожен, а також висновки та список використаної літератури. Обсяг основного тексту дисертації становить 159 сторінок комп’ютерного набору. Список використаної літератури викладений на 20 сторінках (232 позиції, з яких 120 іноземними мовами).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету й основні дослідницькі завдання, відповідно до яких окреслено об’єкт та предмет дослідження, сформульовано наукову новизну й теоретичну та практичну цінність дисертації, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію та публікацію основних результатів наукового дослідження.

Перший розділ “Антропосоціальний вимір феномену комунікації в інтерпретаціях XX ст.” присвячений аналітичному огляду теоретичної бази дисертаційної роботи, що складають праці європейських філософів, в яких комунікація розглядається як невід’ємна частина життєсвіту людини. Особливий акцент зроблено на зміні парадигм філософування, а також взаємозв’язку понять “комунікація”, “діалог”, “дискурс”, “наратив”.

У підрозділі 1.1. “Парадигма саморозуміння: Комунікація як шлях до себе” розглянуто теорії комунікації, згідно з якими комунікація та діалог, що є втіленням мовленнєвої інтерсуб’єктивної взаємодії, спрямовані на пізнання людиною власного Я та Бога. У ході дослідження виявлено, що екзистенційне розуміння комунікації репрезентує парадигму саморозуміння, в якій людина постає духовною істотою, що прагне пізнавати себе та Іншого, звільняючись від марноти світу, стверджуючи власну свободу в екзистенції.

В інтерпретації німецького філософа-екзистенціаліста Карла Ясперса комунікація постає однією з головних рис сучасної історичної епохи, її “специфічною ситуацією” – смисловою дійсністю, що існує не як фізична або психічна, а як конкретна дійсність, яка впливає на емпіричне буття людини відкриваючи можливості або накладаючи нові обмеження.

Мартін Бубер створив оригінальну версію релігійного екзистенціалізму – так звану “діалогічну онтологію”. У праці “Я і Ти” М. Бубер звертає увагу на те, що існує три основні підходи відношення людини до буття: Я-Воно, Я-Ти та ще одне відношення Я-Ти, де “Ти” означає божественне “Ти”. За М. Бубером, у відкриванні “Ти” настає і глибше розуміння самого себе. Кожне переживання – це

співпереживання. Існує своєрідний пізнавальний резонанс, згідно з яким відкриваючись для духовного світу Іншого, Я відкриває також і своє життя.

У підрозділі 1.2. "Парадигма дискурсивно практик. Комунікація як спосіб легітимації знань у дискурсі" розглянуто бачення дискурсу як структури з власними правилами, заборонами та умовами залучення Іншого. Кожен дискурс мас власний особливий набір правил або процедур, які керують продукуванням того, що можна вважати змістовим (таким, що має сенс) або істинним висловлюванням. Дискурси локальні, гетерогенні і часто неспівмірні.

Ж.-Ф. Ліотар констатує постмодернізм як недовіру до "метаоповідей" – метанаративного механізму легітимації знань. Основна критика Ж.-Ф. Ліотара спрямована проти ґранднаративів. Метанаратив є дискурсом влади, що позбавляє індивіда можливості вільно обирати метаприскрипції, тобто передумови, правила мовленнєвої гри. На місце єдиного метанаративу приходить безмежна кількість мікронаративів, що диференціюють між собою окремі дискурси.

Дискурс М. Фуко володіє власною свідомістю, мовою, здатний долати перешкоди на шляху до пізнання. Не автор промовляє дискурс, а дискурс говорить через автора. Існує два види дискурсу: дискурс влади та дискурс Інших. Їх доречно трактувати згідно з термінологією Ж.-Ф. Ліотара. Дискурс влади – це метанаратив, а дискурс Інших – це мікронаративи. Поняття макро- та мікронаративів є ключовими в трактуванні феномену комунікації постмодернізмом. Таким чином, метанаратив є обмеженим від зовнішніх впливів, легітимується на підставі норм, що існують як загальнозначущі, та цінностей, які не обов'язково є відображенням переважаючих інтенцій комунікантів-учасників дискурсів. На противагу метанаративу виникають мікронаративи, які обмежуються за допомогою процедур виключення.

У підрозділі 1.3. "Парадигма взаєморозуміння. Формування дискурсу з Іншим на раціональних та моральних засадах" розглянуто перехід від суб'єктивності до інтерсуб'єктивності, який означає зародження у філософії комунікації парадигми взаєморозуміння. Основні тенденції розвитку філософії комунікації у цій парадигмі сформували Юрген Габермас та Карл-Отто Апель.

Ю. Габермас розрізняє та протиставляє інструментальну та комунікативну дію. Втіленням інструментальної дії філософ вважає сферу праці. Така дія упорядковується згідно з правилами, які ґрунтуються на емпіричному знанні. Під комунікативною дією мислитель розуміє таку взаємодію принаймні двох індивідів, яка упорядковується згідно з нормами, що приймаються як обов'язкові.

Карл-Отто Апель наголошує на ролі мови як трансцендентально-герменевтичного фактору. Аналізуючи мову в межах суб'єкт-суб'єктних відносин, філософ трактує ці відношення як інтерсуб'єктивну комунікацію, яка не може означати тільки передачу інформації. Мова постає як медіатор розуміння, як трансцендентальна, ідеальна величина, яка є конститутивною для людського буття та світосприйняття. Трансформація філософії, згідно з К.-О. Апелем, здійснюється в напрямку трансцендентальної прагматики, яка перетворює філософію зі справи одного у надбання цілої спільноти філософів, пов'язаних інтерсуб'єктивною взаємодією.

У **другому розділі "Концепт єдиної сфери відкритості як методологічна засада комунікативної дії"** теорія сфери відкритості переосмислюється для використання її як методології аналізу соцмережевого дискурсу. Детермінування поняття «сфера відкритості» виділяється як окремий аспект дискурсивної прагматики, а на основі критики теорії Ю. Габермаса розглядаються нові напрямки аналізу соціально значущої комунікативної дії у віртуальному середовищі.

У підрозділі 2.1. "Öffentlichkeit, публічність, відкритість. Змістове наповнення поняття сфери інтерсуб'єктивної взаємодії громадянського суспільства" розглянуто визначення Ю. Габермасом феномену *Öffentlichkeit* як сфери соціального буття, загалом трансцендентного, непросторового поняття просторового виміру, що, на нашу думку, наближає цю ідею до практичного втілення у реальному світі. Звернення до тлумачення цього поняття дозволило виявити його ціннісно-змістове навантаження.

Згідно з філософією Ю. Габермаса, *Öffentlichkeit* – це передовсім сфера соціального життя, в якій формується громадська думка. Доступ до неї повинні мати всі громадянам. *Öffentlichkeit* частково реалізує себе в кожній розмові, учасники якої збираються для того, щоб сформувати громадське об'єднання. Тлумачення феномену сфери відкритості в працях англійських та німецьких філософів істотно відрізняються. Німецькі вчені пропонують два постулати, які є важливими для розуміння розвитку наукового дискурсу щодо публічної сфери: по-перше, вони стверджують, що англійський (британський) переклад терміну не співвідноситься з тим змістом, який Ю. Габермас визначив у першій своїй праці; по-друге, в Німеччині існує багатовікова традиція осмислення феномену публічності, в руслі якої формувався зміст та тлумачення цього поняття. До цієї традиції належать І. Кант, Ґ. Гегель та К. Маркс, які не використовували слово *Öffentlichkeit*, проте активно обмірковували силу суспільних дебатів та потенціал їхньої трансформації на користь спільноти.

Перекладачі використовували словосполучення "публічна сфера" (в англійській і російській мовах) і "публічний простір" (у французькій) і тим самим ввели просторову метафору для сфери відкритості. Підкреслимо різницю між змістом і формою – сукупністю дій, що призводять до формування громадської думки, і простором, де ці дії відбуваються. Простір володіє власною структурою і задає умови, в яких і формується суспільна думка. Тобто, публічна сфера – це поняття, яке характеризує здатність громадян збиратися для здійснення власної політичної волі, тоді як сфера відкритості є концептом з більш глибинним ціннісно-змістовим навантаженням, яке окреслює не тільки «просторово непросторове поняття», але й наголошує на певних цінностях, які Ю. Габермас намагається реанімувати в демократичному дискурсі. Враховуючи синергію зв'язків, яка відбувається під час утворення сфери відкритості у просторі та у дискурсі, найкраще її можна охарактеризувати як мережу. Детальний аналіз теорії Ю. Габермаса та його критиків дозволить сформувати належне теоретичне підґрунтя для використання концепту "сфера відкритості" для аналізу феномену соціальних мереж.

У підрозділі 2.2. "Ідеальна комунікативна ситуація як основа деліберативної демократії" розкрито критерії, які характеризують стиль та зміст комунікації в сфері відкритості, є фундаментом дискурсивної традиції. Її найвищою метою є формування такої сфери відкритості, в якій кращі ідеї переважають над гіршими завдяки їхньому змістовому наповненню, а не силі влади їх прихильників. Нормативний ідеал цього бачення втілений у концепті філософії Ю. Габермаса "ідеальна комунікативна ситуація". Як відомо, формування дискурсу та активне обговорення соціальних проблем саме в такій ідеальній комунікативній ситуації – це одна з умов існування демократичного суспільства. Найповніше ця його характеристика втілюється саме в теорії деліберативної демократії та її головному понятті – деліберації.

Ю. Габермас зазначає, що наявність сфер відкритості необхідна для формування можливостей відкритого спілкування громадян у соціальних інститутах для контролю здійснення державної влади на різних рівнях. На фундаменті таких нормативних суджень формується концепція деліберативної демократії. Згідно з баченням Е. Гутман та Д. Томпсона, громадяни повинні бути здатними вийти за межі вузької сфери особистісних інтересів, щоб розмірковувати над аргументами людей, які не згідні з ними. Деліберація може пояснити характер морального конфлікту, допомагаючи розрізняти моральні та аморальні судження, а також сумісні та несумісні цінності. Л. Дальберґ визначив критерії, яким повинна відповідати деліберативна комунікація: 1) бути хоча б формально інклюзивною; 2) вільною та автономною від утручань держави та/або корпоративних інтересів, (наприклад, вона не повинна бути примусовою); 3) здатною задовольнити комунікативну рівність всім можливим учасникам; 4) щирою, наскільки це можливо; 5) з повагою та здатною на емпатію; 6) обґрунтованою, тобто аргументи вибудовуються як відповідь на питання, чому ті чи інші судження повинні бути прийнятими; та 7) рефлексивною, що означає, що люди повинні бути готові ще раз обдумати власні позиції.

Підрозділ 2.3. "Множинність сфер відкритості та їхні функції у демократичних процесах" розкриває основні аспекти критики теорії відкритості Ю. Габермаса та формування засад деліберативної демократії. Врахування множинності сфер відкритості, основних критеріїв їх функціонування та цінностей, які транслюються через дискурс і формують методологію аналізу соцмережевої комунікації як простору буття множини сфер відкритості, які керуються мікро- та макронаративами, долучаюсь до єдиного ґранднаративу.

Чимало послідовників Ю. Габермаса змінили вектор своїх досліджень з питання про сферу відкритості до питання її функцій. Ю. Красін виділяє чотири базових демократичних функції сфери відкритості: артикуляція суспільних інтересів, публічний контроль діяльності влади, вплив на формування державної політики, політичне просвітництво.

На різних рівнях суспільства потрібне створення окремих сфер відкритості, що виникають під впливом почуття ексклюзії з «великої» сфери. Наявність альтернативних арен припускає наявність альтернативних ЗМІ, що розвиває ідею

про мікросфери відкритості. Розвиток контрсфер залежить від форми політичної участі (мережевої або індивідуальної) і критичного обсягу політичного капіталу, який дає змогу контрсфері порушити авторитет базової сфери відкритості.

Дослідження Д. Шойфеле, М. Марголіс, О. Рєзнік і Л. Дальберга показують, що Інтернет змінює інформаційну інтеракцію, але результуюча взаємодія не є «радикально гіперреальною», і ці зміни можуть бути прийняті до уваги концепцією сфери відкритості. Просторовий контекст сфери відкритості відкриває перед нею перспективу імплементації через Інтернет-комунікацію. Саме тому комунікативна дія потребує формування нової методології з урахуванням мережевої структури сфери відкритості. Вона буде здатною продукувати якісні судження та реально впливати на процеси прийняття рішень за умови наявності міцного соціального капіталу всіх включених до дискурсу акторів.

У ***підрозділі 2.4. "Віртуалізація громадських дискурсів та їх упорядкування за допомогою наративів"*** розкрито вплив віртуального простору на формування громадської думки, а також проаналізовані фундаментальні поняття дискурсивної прагматики. Для кращого розуміння процесу творення громадської думки, яка має вирішальне значення для формування громадянського суспільства, та взаємозв'язку між соціальною реальністю та віртуальністю, запропоновано розглянути сферу відкритості як таку, що функціонує в мережі на основі трьох факторів: нет-громадян, дискурсу та наративів, що визначають дискурс. Саме вони стають вирішальними для дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації, а також мова, що є головним інструментом саморепрезентації учасників дискурсів та носієм смислів наративів.

Дискурс – це текст, внутрішня форма якого є носієм смислів, сформованих мовцем та зовнішніми наративами. Для дискурсивної прагматики важливо розглядати соціальні мережі не просто як віртуальне втілення соціального, але й як простір, що формують тексти. Стихійний аналіз такого масиву мовленнєвих даних як конструктів з експліцитним та імпліцитним змістом є складним завданням не тільки через специфіку його подачі (короткі тексти, не об'єднані єдиною тематикою, хаотичні коментарі, які стосуються не однієї, а відразу кількох тем), але й вирішальну роль суб'єктивного чинника. Найпростіше упорядкувати тексти в мережі у дискурси, проте виконання цього завдання не відкриє перед дослідником їх складних синергетичних зв'язків, що розкриваються через спільні смисли. Насправді всі дискурси в мережі належать до тих чи інших наративів – великих оповідей, які через особливості віртуальності втрачають просторо-часові характеристики, однак зберігають відмінності у смислах, які вони транслюють. Визначення філософією історії наративу як оповіді, що має свій початок та завершення тут стає неактуальним. Натомість ми отримуємо нове визначення: наратив соцмережевого дискурсу – це оповідь про ті чи інші ідеї, що об'єднуються у спільну концептосферу, сформовану на базі найбільш поширених понять із наближеними смислами.

Таким чином особливого значення для аналізу комунікації у соціальних мережах, а саме Facebook, отримують наступні поняття: текст, дискурс, мікронаратив, метанаратив та ґранднаратив,

У **третьому розділі "Формування прагматики соцмережевої комунікації у Facebook"** модель деліберативної демократії переосмислюється з огляду на моральну та політичну кризи інтерсуб'єктивності в Європі та Україні. Формування міцного соціального капіталу в соціальній мережі Facebook є основою подолання цих криз та становлення громадянського суспільства.

Підрозділ 3.1. "Моральна та політична кризи інтерсуб'єктивності в Європі та Україні. Імплементація ідеї деліберативної демократії" розкриває проблему актуалізації дискурсу довкола нових ідеалів та цінностей, які б змогли подолати загрозу атомізації та консолідувати українське суспільство на фундаменті демократії. Відповіддю на ці виклики стала комунікативна філософія, головним завданням якої є пошук шляхів досягнення порозуміння через переосмислення етичних засад мовленнєвої інтерсуб'єктивної взаємодії. Для цього необхідно було створити наративи та дискурси, які б ввели в наше мовленнєве буття нові поняття та смисли – основу демократичного майбутнього світу, вільного від насильства.

Згідно з баченням А. Карася, сьогодні існують три різні режими сигніфікації символічного світу, що обумовлюють три рівні соціальних дискурсивно-етичних практик: (а) свободи-автентичності, що є іманентною для конструювання ідеалу й політики громадянства; (б) клієнтизму-патерналізму, що притаманна для традиційних суспільних взаємодій; (в) нігілізму-анархії, яка складається під переважаючим впливом сублімованих форм мислення і поведінки, викликаних прагненням до насолоди через домінування, в тому числі на основі ресентименту, як перверсивного варіанту. Саме картини світу, які втілені в цих дискурсивних практиках репрезентують життєсвіт окремого соціуму, закріплюють зроблену попередніми поколіннями інтерпретаційну роботу в сфері тлумачення досвіду поводження з дійсністю, відображають фонові знання спільнот та координують зв'язок численних орієнтирів та дій. Шляхом зміни картин світу та нормативних параметрів є структури інтерсуб'єктивності, які виникають завдяки мові. Найбільш продуктивним середовищем для таких процесів є соціальні мережі. Під час Революції гідності солідаризація здійснювалася шляхом залучення громадян до єдиного Інтернет-дискурсу у Facebook. Ця сфера комунікативної відкритості дала змогу користувачам вільно проблематизувати власні судження, реагувати на думки та висловлювання Інших, що на основі соціального капіталу активних учасників дискурсу сформувало структури наративів свободи та поваги до людської гідності. Звідси випливає, що Facebook може стати платформою для утвердження гуманістичних ідей у глобалізованому мережевому суспільстві.

Деліберативна модель демократії є найбільш пристосованою до сучасних концепції електронного врядування та громадянського суспільства. Ця модель позиціонує Інтернет як засіб для розширення сфери відкритості громадської деліберації, де формується та реалізує себе раціональна громадська думка, з якою можуть рахуватися представники державних інституцій, що приймають політичні

рішення. Запорукою успішних деліберативних процесів є міцний фундамент взаємодії акторів – Facebook, який своєю мережевою структурою відповідає головним характеристикам сучасного світу та сприяє накопиченню соціального капіталу.

У підрозділі 3.2. "Facebook: зміцнення соціального капіталу та утвердження сфери відкритості" комунікація в Інтернет-мережах розглядається як новий тип соціально значущої взаємодії, яка безпосередньо впливає на здійснення громадянського поступу. Діяльність мереж спрямовано на досягнення спільних цілей та інтересів, таких, як демократизація суспільств, одержання комерційного прибутку, утвердження моральних засад у соціумі й участь міжнародних і неурядових організацій у вирішенні проблем світу, що змінюється.

В інформаційному суспільстві саме віртуальні соціальні мережі акумулюють у своїй структурі сильні й слабкі соціальні зв'язки, творячи соціальний капітал. Мережа – це спосіб структуризації даних й соціальний організм, який координує взаємодію акторів, вступає з ними в діалог заради залучення до єдиних наративів. Головними цінностями комунікації у Facebook є відкритість та свобода слова. Структура цієї соціальної мережі є запорукою витворення соціального капіталу у віртуальному середовищі. Пізнання її розпочинається із залучення до віртуальної спільноти користувачів, тобто соціалізації в онлайн-середовищі. Система відразу стимулює формування сфери відкритості, заохочуючи до чесності (використання реальних персональних даних замість вигаданих). Реєструючись, користувач створює власну віртуальну легенду – вказує особисту інформацію, якою бажає ділитися з іншими акторами, та яка формуватиме уявлення інших про нього як особистість: створює віртуальне Я. Окрім відомостей про індивіда, його легенду розкриває й інформація, яку він "уподобує" та якою він "ділиться" на стіні. Стіна – це частина користувацького інтерфейсу, яка створена для накопичення та відображення долучення користувача до наративів, що функціонують у дискурсах мережі. Актор може здійснювати комунікативну дію декількома способами: поділитися думкою, прокоментувати, надіслати особисте повідомлення в закритих бесідах.

Зв'язки між акторами у мережі Facebook утворюються завдяки функції "додавання друзів". Кола сім'ї та близьких людей, з якими актор поділяє спільний досвід поза межами мережі, є основною для сильних зв'язків. Вони також можуть формуватися завдяки спільним наративам, коли Інтернет-комунікація дає змогу віднайти двом акторам духовну спільність, що стимулюватиме їх надати підтримку один одному за потреби. Слабкі зв'язки можуть утворюватися цілеспрямовано та спонтанно. На їхній основі накопичується активний та пасивний соціальний капітал. Активний ґрунтується на постійній інтерсуб'єктивній взаємодії через сильні зв'язки та розвиток власної легенди, пасивний – ресурс, який має потенціал для розширення та підвищення соціального капіталу актора, однак може не бути задіяним ніколи.

Facebook як феномен володіє кількома характеристиками, які роблять процес накопичення соціального капіталу відмінним від інших практик у невіртуальних середовищах. Вербалізація та розвиток наративів серед них є однією з

найвагоміших, адже віртуальне середовище формує умови для аргументованого дискурсу, до якого залучена максимальна кількість потенційних учасників обговорення. В цьому середовищі наратив живе та розвивається, або вичерпує себе й актори стають до нього байдужими. Віртуальні легенди користувачів є мікрооповідями, які актори створюють, пропонуючи власний людський капітал задля накопичення соціального. Сьогодні Facebook дає змогу матеріалізувати аргументацію нової аксіології для утвердження деліберативної демократії у сучасному українському інформаційному суспільстві.

У підрозділі 3.3. "Інтернет-мова як об'єкт дослідження дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації" проаналізовано мову як засіб вербального моделювання соціальної дійсності у віртуальному просторі. Соціальна мережа з точки зору дискурсивної прагматики, – це вербально змодельована людиною дійсність. Мова як знакова система в ній стає не тільки засобом вираження думок, але й інструментом конструювання дійсності. Функції моделювання та конструювання є найважливішими, адже таким чином людина здатна творити. Використовуючи різні мовленнєві засоби, ми надаємо словам забарвлення та робимо вираження наших почуттів більш достовірним. Однак, віртуальний простір позбавлений голосу і невербальних засобів взаємодії, що спричинює трансформацію мови. Людина творить власні наративи, щоб надати значущості своєму існуванню, промовляє дискурси згідно зі загальноприйнятими смисловими матрицями, щоб досягти порозуміння. Задля компенсації недоліків віртуального простору, природна мова трансформується, замінюючи емоції "емотиконами", передаючи смисли "мемами", скорочуючи слова заради прискорення висловлювань. Відповідно, такі перетворення змінюють і мову як засіб моделювання, а отже – дійсність людини. Саме тому аналіз видозміни мови у віртуальному середовищі набуває вирішального значення для дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації.

Інтернет-комунікація позначає сукупність певних мовленнєвих актів (ігор), антропологічних та соціальних чинників. Висловлюючись поняттєвим апаратом філософії Е. Кассірера, вона є новим виміром реальності людини, її власним символічним універсумом. В мережі мова виконує функцію інтерпретатора: такі фізичні процеси як відчуття, потреби та почуття, вводяться в ній у структури мовної інтерсуб'єктивності, а внутрішні епізоди або переживання перетворюються в інтенціональні змісти: акти пізнання – у висловлювання, а потреби та почуття – в нормативні змісти (заповіді та цінності). В одній із своїх праць Ю. Габермас пропонує модель комунікації, яка може бути застосована і до медіуму соціальних мереж. Мовна комунікація володіє подвійною структурою: комунікація стосовно пропозиційних змістів можлива тільки за умови одночасної метакомунікації стосовно міжособистісних відносин. В цьому виражається специфічно людське обмеження когнітивних можливостей і мотивів дії мовною інтерсуб'єктивністю. Однак, саме ця метакомунікація є процесом формування взаємної довіри.

Структури мовної інтерсуб'єктивності є настільки ж конститутивними для досвіду та інструментальної дії, як і для установок та комунікативної дії. Для того, щоб ці структури були правильно застосованими та проінтерпретованими необхідна

дискурсивна прагматика соцмережевої комунікації, яка аналізуватиме вербальний матеріал та сформовані з його допомогою міцні й слабкі зв'язки на базі спільної системи норм та цінностей, а також патерни мовної комунікації, спрямовані на досягнення консенсусу.

У ***підрозділі 3.4. "Деструктивні аспекти соцмережевої комунікації крізь призму дискурсивної прагматики"*** виявлено негативні тенденції використання Інтернет-платформ для маніпулювання громадською думкою та створення наративів, що поширюють цінності відмінні від демократичних та гуманістичних.

Щорічна доповідь організації Freedom House "Свобода в мережі" репрезентує комплексне дослідження проявів та пригнічення дискурсів громадянського суспільства в мережі. Таким чином було виявлено, що у 2017 році щонайменше у 18 країнах тактики маніпуляції та поширення хибної інформації зіграли важливу роль під час проведення виборів за минулий рік (включно зі США). Серед урядових організації поширюється практика "наративів на замовлення", коли в межах пропаганди та симулювання підтримки меншістю провладних ініціатив створюються цілі потоки дискурсів. Для цього використовуються такі сучасні технології як "фейкові новини" та автоматизовані "боти", що формують наративи, подібні до реальних, а також симулюють поведінку реальних акторів в мережі.

Варто зауважити, що Україна опинилася серед тих країн, де уряди фактично обмежили Інтернет-свободу задля реалізації власної програми розповсюдження контенту. Наша країна першою стала жертвою сучасної російської інформаційної війни, коли агенти активно маніпулювали "фейковими" новинами на сайтах українських медіа. Саме вони наситили віртуальний простір симулякрами наративів, такими як бажання Криму стати частиною Росії, небажання українських громадян приєднуватися до Європейського Союзу та чимало інших секуляритивних ідей. Натомість українська влада заблокувала ряд російських платформ серед соціальних медіа та пошукових систем і таким чином потрапила у перелік країн (разом з Іраном та Китаєм), уряди яких самостійно блокують соцмережі. Тому для того, щоб зробити соціальну мережу ресурсом суспільного блага та довіри, варто актуалізовувати дискурси не тільки довкола теоретичних питань, але й освіти та сучасних вартостей українського соціуму.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі з'ясовано методологічну основу дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації та проаналізовано суб'єктивний та соціальний чинники в інтерсуб'єктивній взаємодії особистостей у віртуальному просторі мережі Facebook та інших сайтів такого типу. За результатами дисертаційного дослідження можна сформувати наступні висновки:

1. Звернення філософії до комунікації як об'єкту дослідження було спричинено факторами історичного розвитку європейської спільноти. Переосмислення основних засад філософування відбулося під тиском потреби комунікативної узгодженості дій, аргументації політичних рішень та формування

нової сфери відкритості, яка б стимулювала розвиток не тільки національних дискурсів, але й дискурсів єдиної європейської спільноти та поширювала наративи спільних вартостей. Поява Інтернету та соціальних мереж відкрила новий вимір буття людини – гіперреальність, та новий вид взаємодії – Інтернет-комунікацію, яка сьогодні вважається переважаючим типом інтерсуб'єктивності. Відтак для здійснення філософської рефлексії над феноменом Інтернет-комунікації було переосмислено та систематизовано парадигми становлення філософії комунікації.

2. У процесі дослідження було виділено та систематизовано три парадигми філософії комунікації: саморозуміння, дискурсивних практик та взаєморозуміння. Перша парадигма (саморозуміння) зосереджується на філософському осмисленні пізнання людиною себе, проте не є зорієнтована на формування спільного буття. Парадигма дискурсивних практик розвивається поряд з баченням комунікації як шляху до себе. Її фундаментом є бачення дискурсу як структури з власними правилами, заборонами та умовами залучення іншого. Дискурс, що утворюється внаслідок комунікації, постмодерністи та постструктуралісти розглядають як такий, що надає і обмежує можливості, не може бути істинним або хибним, володіє територіальними та часовими рисами. Буття дискурсів визначається наративами, до яких вони належать, що формує основу для методології дискурсивної прагматики комунікації інформаційного суспільства. Парадигма взаєморозуміння об'єднує спроби мислителів вирішити проблему аргументації суджень та досягнення консенсусу. У її руслі формуються трансцендентальна прагматика та дискурсивна етика. Ці дві нові сфери осмислення комунікації розглядають пізнання Іншого як мету, що досягається через єдиний соціальний дискурс, спрямований на консенсус. Сфера відкритості є одним з ключових концептів комунікативної філософії, що володіє глибинним ціннісно-змістовим навантаженням, яке окреслює не тільки "просторово непросторове поняття", але й наголошує на певних цінностях, які Ю. Габермас намагається реанімувати в демократичному дискурсі.

3. Перетворення у сфері відкритості відбуваються, коли автономні актори залучають до соціально значущого дискурсу тих, хто є найбільш наближеним до буденної комунікації, обізнаним з проблемами життя громадян та здатний повернути політиці людське обличчя. Цей процес руйнує централізованість прийняття політичних рішень, які відтепер повинні регулюватися через дискурси громадянського суспільства та деліберацію. Актуальною постає ідея деліберативної демократії як форми правління, де рішення приймаються внаслідок перемоги кращого аргументу в комунікативній взаємодії громадян. Деліберативна демократія для Ю. Габермаса є втіленням ідеальної комунікативної ситуації та практичним наслідком дискурсів, які вона формує. Для ідеальної комунікації не існує диференціації за зовнішніми ознаками, а тільки аргументовані судження раціональних суб'єктів, які не піддаються зовнішньому впливу. Проте таке бачення відразу піддалося критиці інших мислителів (Ш. Муф, Х. Хейкілля, Р. Кунеліус, Х. Ніємінен), які звертаються до аналізу множини сфер в єдиному цілому дискурсу задля досягнення консенсусу, гарантії свобод та дотримання прав громадян. Вони сформували структурно-функціональний підхід, в якому виділяють наступні функції

сфери відкритості: формування патернів політичної публічності; забезпечення реалізації демократії (артикуляція суспільних інтересів, публічний контроль діяльності влади, вплив на формування державної політики, політичне просвітництво); функції всередині демократичного режиму (формувати механізми набуття політичного капіталу і визначати джерело влади).

4. Міркування про функції та формування сфери відкритості опираються на міцний соціальний капітал європейської спільноти (тобто такий, що формується переважно на фундаменті сильних зв'язків членів суспільства та взаємної довіри), який, однак, відсутній в українському суспільстві. Фундаментом соціального капіталу, в свою чергу, є спільні вартості та довіра, які імплементуються та поширюються через наративи. Для цього нами було розроблено методологію дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації досліджує віртуальну мовленнєву поведінку акторів, класифікуючи дискурси згідно з ґранданаративами, метанаративами та мікронаратавами. Ці три поняття репрезентують загальний розподіл текстів згідно з ідеями, висловленими відкрито чи приховано, у дискурсах мережевої комунікації. На основі її архітектури користувачі можуть реалізовувати власну комунікативну дію, яка актуалізується завдяки головним засадам сфери відкритості. Таким чином зареєстровані в мережі індивіди набувають соціальний капітал.

5. Дискурсивно-прагматичне осмислення гіперреальності як ще однієї площини буття соціальнозначущих дискурсів та Інтернет-комунікації в соціальних мережах як засобу їхнього втілення, здійснене у даному дисертаційному дослідженні, сформувало нове бачення Facebook та робить можливим його осмислення в сфері соціальних наук для становлення громадянського суспільства та деліберативної демократії. Комунікація у Facebook не має просторово-часових обмежень, що сприяє активному утворенню дискурсів та поширенню наративів. Цей механізм вдало спрацював під час Революції Гідності, коли саме мережева взаємодія стимулювала солідаризацію громадян. Продуктивність Інтернет-комунікації та сфери відкритості, яку вона формує, залежить від якості соціального капіталу.

6. Такі структурні елементи соцмережі як легенда користувача, стіна, сторінка новин та можливість здійснення комунікативної дії через поширення думки на власній стіні та коментування є запорукою накопичення соціального капіталу громадянами, тобто формування ними міцних соціальних зв'язків. Відкритість їхнього особистого віртуального дискурсу стимулює відкритість Іншого, чим вищий рівень відповідності легенди реальності суб'єкта комунікації, тим більша ймовірність формування міцних зв'язків. Ключову роль у формуванні соціально значущих дискурсів в мережі відіграють свідомі нет-громадяни, які не тільки вступають у вже існуючі дискурси та долучаються до наративів, але й формують власні. Вони накопичують соціальний капітал швидше, ніж актори мережі, і здатні позитивно впливати на дискурс, поширюючи цінності та норми через їхнє аргументування під час інтерсуб'єктивної взаємодії.

7. Соціальна мережа – це вербально змодельована людиною дійсність. Мова як знакова система в ній стає не тільки засобом вираження думок, але й

інструментом конструювання дійсності. У світі швидких комунікаційних технологій існує особливий різновид мови – мова, що обслуговує електронні засоби комунікації, до яких передусім належать Інтернет та інші глобальні електронні мережі. Структури мовної інтерсуб'єктивності є настільки ж конститутивними для досвіду та інструментальної дії, як і для установок та комунікативної дії. Для того, щоб ці структури були правильно застосованими та проінтерпретованими, нами була використана дискурсивна прагматика соцмережевої комунікації, яка аналізує вербальний матеріал та сформовані з його допомогою міцні й слабкі зв'язки на базі спільної системи норм та цінностей, а також патерни мовної комунікації, спрямовані на досягнення консенсусу.

8. Наведення аргументів на користь потенціалу соціальних мереж у питаннях формування та утвердження громадянського суспільства та демократичних цінностей, на жаль, неможливе без звернення до аналізу деструктивних тенденцій сучасного віртуального світу. Під час розгляду доповіді "Свобода в мережі" від Freedom House було виявлено, що чимало урядів, організацій та приватних осіб використовують Інтернет саме для контролю громадської думки, а також створюють інструменти для її штучного формування. Таким чином продукуються наративи, які є носіями симулякрів цінностей та негативно впливають на розвиток демократичної деліберації. Як самостійна галузь філософського знання, дискурсивна прагматика соцмережевої комунікації на даний момент не має достатньої методологічної бази, яка б могла аналізувати такі тенденції. Однак наступний розвиток цієї сфери передбачає звернення до розв'язання актуальних проблем медійної пропаганди.

9. Матеріали даного дисертаційного дослідження є основою методології дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації. У перспективі їхнє об'єднання з філософією мови, семіотикою та лінгвістичною прагматикою, а також продуктивне використання міждисциплінарного підходу та сучасних технологій штучного інтелекту та машинного навчання, можуть стати основою розробки нових підходів до аналізу дискурсу для попередження маніпуляцій демократичними процесами, а також утвердження громадянського суспільства в Україні.

СПИСОК АВТОРСЬКИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Лучак А.-М.М. Дискурсивна етика Карла-Отто Апеля як теорія обґрунтованого порозуміння. *Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії.* Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2015. Вип. 7. С. 7–12.

2. Лучак А.-М.М. Соціально-комунікативна мережа Facebook як джерело соціального капіталу. *Науковий вісник Чернівецького університету:* зб. наук. пр. Філософія. 2015. Вип. 754–755. С. 92–97.

3. Лучак А.-М.М. Філософсько-антропологічний вимір феномена комунікації в інтерпретаціях XX століття. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія».* Серія «Філософія». 2015. Вип.17. С. 17–23.

4. Luchak A.-M.M. Network And Communicative Transformation of Civil Society: Ukrainian Context. *Virtus.* 2017. № 10. S. 24–29.

Статті у наукових періодичних виданнях України, які індексуються у міжнародних наукометричних базах:

1. Лучак А.-М.М. Інтерпретація дискурсів Мішеля Фуко як засади прагматики комунікації. *Гілея:* наук. вісник. Київ, 2016. № 107 (4). С. 170–180.

2. Лучак-Фокшей А.-М.М. Інтернет-мова як об'єкт дослідження дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації. *Актуальні проблеми філософії та соціології.* Нац. ун-тет. "Одеська юридична академія", 2017. Вип.20. С. 63–67.

Публікації в інших виданнях:

1. Лучак А-М.М. Ідентифікація людини як особистості та формування політичної ідентичності в глобальному інформаційному просторі. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія".* Серія "Культурологія". 2011. Вип. 7. С. 353–357.

2. Лучак А.-М.М. Використання дискурсивної етики у дослідженні інтерсуб'єктивної взаємодії в соціальних мережах. *Гуманітарно-наукове знання: розмаїття парадигм:* матеріали Міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 14–15 жовт. 2013 р.) Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2013. С. 94–98.

3. Лучак А.-М.М. Парадигма саморозуміння в історико-філософській інтерпретації феномену комунікації. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету Львівського нац. ун-ту ім. І. Франка.* Львів, 2015. Вип.12. С. 36–39.

4. Лучак А.-М.М. Деліберативна демократія як форма правління в інформаційному суспільстві. *Філософія як культурна політика сучасності:* тези доповідей III всеукр. наук. конф. (м. Острог, 14–15 жовт. 2015 р.). Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія». 2015. С. 62–65.

5. Лучак А.-М.М. Застосування парадигми дискурсивно-наративних практик для аналізу соцмережевого дискурсу. *Гуманітарно-наукове знання: дисциплінарні матриці:* матеріали міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 14–15 жовт. 2015 р.). Чернівці: ЧНУ, 2015. С. 245–248.

6. Лучак А.-М.М. Свобода самовизначення як умова конструювання європейської ідентичності українця. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія".* Серія "Культурологія". 2015. Вип. 16. С. 326–329.

7. Лучак А.-М.М. Електронне врядування як шлях утвердження цінностей деліберативної демократії. *Філософія діалогу й порозуміння в побудові європейської і світової спільнот:* тези міжнар. конф. (м. Львів, 22–24 черв. 2016 р.). Львів: ВЦ філософ. ф-ту ЛНУ ім. Івана Франка, 2016. С. 147–149.

8. Лучак А.-М.М. Роль соціального капіталу у формуванні структури норм. *Філософсько-психологічні аспекти духовності: довіра як основа змін в економіці та суспільстві:* зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Львів, 19 лют. 2016 р.). Львів: СПОЛОМ, 2016. С. 164–166.

9. Лучак А.-М.М. Становлення дискурсивної етики: від категоричного імперативу І. Канта до трансцендентальної прагматики К.-О. Апеля. *Дні науки філософського факультету – 2016:* матеріали доповідей та виступів / ред. А. Є. Конверський. Київ: Видав.-поліграф. центр «Київ. ун-т». 2016. Ч. 5. С. 32–34.

АНОТАЦІЯ

Лучак-Фокшей А.-М. М. Дискурсивна прагматика соцмережевої комунікації інформаційного суспільства. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2018 р.

У дисертації вперше в українській філософській думці здійснюється реконструкція зміни парадигм комунікативної філософії. Ціннісні засади та мережева структура сфери відкритості застосовуються до комунікативної практики в новому середовищі – соціальній мережі Facebook. Вона представляє вербально змодельовану людиною дійсність, яка є віртуальним відображенням нашої повсякденної міжособистісної взаємодії. Facebook є чинником формування соціального капіталу, оскільки її структура є сприятливою для встановлення сильних зв'язків. Facebook є простором виявлення ресурсу кожного суспільства, що робить інтерсуб'єктивну взаємодію відкритою до визнання Іншого, та входженням із ним в єдиний дискурс.

Зроблено висновки про можливість реалізації проекту деліберативної демократії у просторі віртуальної інтерсуб'єктивної взаємодії за умови застосування дискурсивної прагматики соцмережевої комунікації до аналізу наративів, які вербалізуються в Facebook.

Ключові слова: комунікація, дискурс, наратив, деліберативна демократія, соціальний капітал, Facebook.

АННОТАЦИЯ

Лучак-Фокшей А.-М.М. Дискурсивная прагматика соцсетевой коммуникации информационного общества. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук по специальности 09.00.03 – социальная философия и философия истории. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко, Львов, 2018 г.

В диссертации впервые в украинской философской мысли осуществляется реконструкция смены парадигм коммуникативной философии. Ценностные основы и сетевая структура сферы открытости применяются к коммуникативной практике в новой среде – социальной сети Facebook. Она представляет вербально смоделированную человеком действительность, которая является виртуальным отражением нашего повседневного межличностного взаимодействия. Facebook

является фактором формирования социального капитала, поскольку ее структура благоприятна для установления сильных связей. Facebook является пространством выявления ресурса каждого общества, что делает интерсубъективное взаимодействие открытым к признанию Другого и создания с ним единого дискурса.

Сделаны выводы о возможности реализации проекта делиберативной демократии в пространстве виртуального интерсубъективного взаимодействия при условии применения дискурсивной прагматики соцсетевой коммуникации к анализу нарративов, которые вербализируются в Facebook.

Ключевые слова: коммуникация, дискурс, нарратив, делиберативная демократия, социальный капитал, социальная сеть, Facebook.

SUMMARY

Luchak-Fokshei A.-M. Discursive Pragmatics of Social Networking Communication in Information Society. – Manuscript.

A thesis of the Candidate Degree in Philosophy. Speciality 09.00.03 – Social Philosophy and Philosophy of History. Ivan Franko National University of Lviv. – Lviv, 2018.

Permanent transformations of sociocultural reality require rethinking of a modern communicative situation. The society needs appropriate communicative strategies, management tactics and methodologies for analyzing communication processes. This can help us perceive and produce new discourses and to control their impact on civil society development. Penetration of communication in all spheres of social life, emergence and development of a qualitatively new type of communicative structures require a profound review of the social reality's communicative nature. This objectifies the problem of studying the communicative discourse of social networks in modern social philosophy.

The study objective is to find out principles and pragmatics of the social networking discourse as a source of social capital for the information society in order to establish democratic values. The object of research are social and communicative Internet-networks as a formation factor of social capital and functioning of civil society. The subject of research is the discursive pragmatics of social networking in the information society.

The theoretical and practical significance of the study is to reconstruct the paradigms of communicative philosophy and apply the principles of discursive ethics for communicative practices in a new environment – Facebook. It can become a source of the social capital, as the structure of a network is uniquely favorable for strong ties. Facebook makes interpersonal interaction open to the recognition of the Other, and to forming of a single discourse. Rational justifications of such interaction opens many other perspective directions of this study. Nevertheless, their implementation requires a theoretical legitimization of new standards of behavior in the information society.

The current study forms the methodological basis of social network communication discursive pragmatics. This is a new branch of philosophical research, which aims to develop a methodology for analysis of the subjective factor (primarily social) in the intersubjective interaction of individuals in the social network. For practical realization of

such a philosophical analysis it is necessary to interpret the existence of an actor in the network as a practical embodiment of the idea of discourse openness for the social capital formation on the basis of mutual trust through communication.

The scientific novelty of the study can be specified in the following theoretical positions: the conceptual vision of social network communication discursive pragmatics is given in the philosophical and social knowledge of Ukraine for the time; the methodological basis of the discursive pragmatics of social network communication is formed; the philosophy of communication is structured on the basis of three paradigms of its development: self-understanding, discursive practices and mutual understanding, where the paradigm of discursive practices is used for interpretation of Internet communication discourses, and the paradigm of mutual understanding is essential for achieving consensus; actor's being in the virtual social network is interpreted through the formation of user's own legend and discourse, as well as enrolment through the communicative action to micro and macro narratives; it is proved that the theory of the public sphere can be practically applied to the analysis of socially significant network discourse due to the duality of its dimensions: spatial and axiological-communicative; the structure of the Facebook is considered as a basis for the social capital accumulation and means of spreading the narratives of the civil society in Ukraine; for the first time a number of sources dedicated to studying the field of openness and social networks that have not previously been used in the Ukrainian scientific discourse are introduced into the thesis.

Conclusions are made about the possibility of implementing a project of deliberative democracy in the space of virtual intersubjective interaction, provided that the discursive pragmatics of social network communication is applied to the analysis of narratives that are verbalized on Facebook.

Key words: communication, discourse, narrative, deliberative democracy, social capital, Facebook.